

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Λατινικά

Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Θεωρητικής Κατεύθυνσης

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΛΑΤΙΝΙΚΑ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ Β΄

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφείς

Μ. Πασχάλης
Γ. Σαββαντίδης

**Καλλιτεχνική
επιμέλεια
εξωφύλλου**

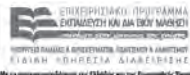
Σ. Σιάκας
Ν. Γεωργίου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
European Union

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΤΕΧΝΗΣ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΠΡΟΓΡΑΦΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013

Οι αλλαγές που ενσωματώθηκαν στην παρούσα επανέκδοση έγιναν με βάση τις διορθώσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Μ. ΠΑΣΧΑΛΗΣ - Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗΣ

Η συγγραφή και η επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΛΑΤΙΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ Β'

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί συνέχεια και ολοκλήρωση (ως Β΄ τεύχος) του βιβλίου των Λατινικών της Β΄ Τάξης Ενιαίου Λυκείου. Περιλαμβάνει τις ενότητες XXI ως και L του ομώνυμου βιβλίου των ίδιων συγγραφέων Μ. ΠΑΣΧΑΛΗ και Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗ. Σχετικά με τη διάρθρωση και τα στοιχεία που περιέχει κάθε ενότητα ισχύουν όσα αναφέρονται στον πρόλογο του βιβλίου της Β΄ Λυκείου. Τα δύο βιβλία θα πρέπει να θεωρούνται και να διδάσκονται ως ενιαίο σύνολο. Επομένως, οι μαθητές είναι απαραίτητο να διατηρούν και το βιβλίο της Β΄ τάξης.

ΣΥΜΒΟΛΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- = σημασιολογική αντιστοιχία· π.χ. **curo** = φροντίζω.
- ≈ σημασιολογική και ετυμολογική αντιστοιχία· π.χ. **pes, pedis** ≈ πόδι.
- > η λέξη που βρίσκεται στα δεξιά του συμβόλου παράγεται ή προέρχεται από αυτήν που βρίσκεται στα αριστερά· π.χ. **amīcus** > **amicitia**.
- < η λέξη που βρίσκεται στα αριστερά του συμβόλου παράγεται ή προέρχεται από αυτήν που βρίσκεται στα δεξιά· π.χ. **validus** < **valeo**.
- ≥ η λέξη που βρίσκεται στα δεξιά του συμβόλου προέρχεται από τη λέξη που βρίσκεται στα αριστερά και έχει την ίδια σημασία· π.χ. τραγωδία ≥ **tragoedia**.
- ≤ η λέξη που βρίσκεται στα αριστερά του συμβόλου προέρχεται από τη λέξη που βρίσκεται στα δεξιά και έχει την ίδια σημασία· **barbarus** ≤ βάρβαρος.
- << δηλώνει λέξη της νέας ελληνικής που προέρχεται από τη λατινική μέσω μιας νεότερης ξένης γλώσσας, π.χ. **cura** φροντίδα· πρβ. κούρα << ιτ.
- F δίγαμμα, γράμμα της ελληνικής που εξαφανίστηκε· συνήθως αντιστοιχεί προς το ν της λατινικής και το προσθέτουμε σε ελληνικές λέξεις για να δείξουμε την ετυμολογική τους συγγένεια με τη λατινική (π.χ. **video** βλέπω· πρβ. ιδείν < Φιδείν).
- * ο αστερίσκος στο λατινικό κείμενο σημειώνεται πάνω από λέξεις που αφορούν το γραμματικό ή συντακτικό περιεχόμενο του συγκεκριμένου μαθήματος.
- * ο αστερίσκος στις ετυμολογίες, στην παραγωγή κτλ. δηλώνει γραμματικό τύπο αμάρτυρο (που υποθέτουμε δηλ. ότι υπήρξε αλλά δε σώθηκε)· π.χ. **eram** (ήμουν) < ***es-am**. Επίσης σημει-

ώνεται δίπλα στα ρήματα που ανήκουν στην κατηγορία του **cario**.

- το σύμβολο αυτό πάνω από φωνήεν της λατινικής δείχνει ότι το φωνήεν είναι μακρόχρονο· το χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε (α) τις μακρόχρονες παραλήγουσες (απαραίτητο για τον τονισμό), π.χ. **honōro** τιμώ (β) μακρόχρονο **o** που στα ελληνικά αποδίδεται με **ω** ή αντιστοιχεί σε **ω** π.χ. **Didō** η Διδώ· **custōdia** φυλακή (πρβ. κουστωδία)· **Rōma** η Ρώμη (γ) μακρόχρονο **ē** που στα ελληνικά αποδίδεται με **η** ή αντιστοιχεί σε **η**, π.χ. **Cornēlius** ο Κορνήλιος· **cēra** κερι, κηρός. (δ) μακρόχρονο φωνήεν σε λέξη που υπάρχει περίπτωση να την μπερδέψουμε με άλλη ομόγραφη της, π.χ. **liber** ελεύθερος, **liber** βιβλίο. (ε) ριζικό φωνήεν που έχει πάθει έκταση, π.χ. **vēni** (πρκ. του **vēnio** έρχομαι) (στ) μακρόχρονο φωνήεν που δεν αποτελεί δίφθογγο με το διπλανό του, π.χ. **poēta** ποιητής.
- ~ το σύμβολο αυτό πάνω από φωνήεν δείχνει ότι το φωνήεν είναι βραχύχρονο· το χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε (α) το βραχύχρονο συνδετικό φωνήεν στο απαρέμφατο των ρημάτων της γ' συζυγίας που τη διάφοροποιεί από τη β' συζυγία, π.χ. **legēre** (απαρ. του **lego**) (β) βραχύχρονο φωνήεν που δεν αποτελεί δίφθογγο με το διπλανό του π.χ. **coētus** συνάθροιση. (γ) βραχύχρονο φωνήεν σε λέξη που υπάρχει περίπτωση να τη μπερδέψουμε με άλλη ομόγραφη της, όπως **liber** και **liber**.

αγγλ.: λέξη αγγλική.

αρχ. ή ελλ.: λέξη αρχαιοελληνική (οι αρχαιοελληνικές λέξεις δίνονται με πλάγια γράμματα)

βεν.: λέξη βενετική.

γαλλ.: λέξη γαλλική.

ιτ.: λέξη ιταλική.

βλ.: βλέπε

πρβ.: παράβαλε

(.): δίνονται πρόσθετα στοιχεία, αντιστοιχίες, επεξηγήσεις, ανάλυση λέξεων κτλ.

συνδ. φων.: συνδετικό φωνήεν.

*Έφιππος πολεμιστής που μάχεται με ένα Γαλάτη
(από επιτύμβια ερρουσική στήλη του 3ου αι. π.Χ.).*

ΠΩΣ ΠΗΡΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΤΟ PISAURUM

Το ενδιαφέρον των Ρωμαίων, όπως και των Ελλήνων, για την αναζήτηση της ετυμολογίας των λέξεων είναι αξιοσημείωτο. Πολλές όμως από τις ετυμολογίες που πρότειναν δεν επιβεβαιώνονται από τα δεδομένα της επιστήμης της Γλωσσολογίας. Στο κείμενο που ακολουθεί ο σχολιαστής του Βιργιλίου Σέρβιος μας εξηγεί πώς πήρε το όνομά του το Pisaurum (Πίσσυρο, σημ. Pesaro), μια παράλια πόλη της Ομβρικής (Umbria).

Brenno duce* Galli, apud Alliam flumen delētis* legiōnibus Rōmanōrum, evertērunt urbem Rōmam praeter Capitōlium, pro quo immensam pecuniam accepērunt. Tum Camillus, qui diu apud Ardeam in exilio fuerat propter Vēientānam praedam non aequo iure divīsam, absens dictātor est factus; is Gallos iam abeuntes secūsus est: quibus interemptis* aurum omne recēpit. Quod illic appensum civitāti nomen dedit: nam Pisaurum dicitur, quod illic aurum pensātum est. Post hoc factum rediit in exilium, unde tamen rogātus reversus est.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Brennus -i ο Βρέννος, αρχηγός των Γαλατών που κατατρόπωσε τους Ρωμαίους στον ποταμό Αλία το 387 π.Χ., κατέστρεψε και λεηλάτησε τη Ρώμη εκτός από το Καπιτώλιο (την ακρόπολη) και πήρε τεράστια λύτρα για να αποχωρήσει. Η καταστροφή στον Αλία (**Allia**) και τα γεγονότα που ακολούθησαν αποτελούσαν μια πολύ δυσάρεστη ανάμνηση για τους Ρωμαίους

Brenno duce υπό την ηγεσία του Βρέννου, με αρχηγό τον Βρέννο

Gallus -i ο Γαλάτης
evertō, -verti, -versum,

-vertēre, 3(ex + verto)
καταστρέφω εντελώς
praeter (πρόθ. + αιτ.) εκτός
pro (πρόθ. + αφαιρ.) ως
αντάλλαγμα, ως αντίτιμο
immensus -a -um τεράστιος,
πολύ μεγάλος
pecunia -ae χρήματα⁽¹⁾

Camillus -i (Κάμιλλος) = **M. Furius Camillus**: κατέλαβε τους Βηίους, (**Vēii**, πόλη της Ετρουρίας) αλλά οι Ρωμαίοι τον εξόρισαν με την κατηγορία ότι οικειοποιήθηκε παράνομα μέρος της λείας. Στη συνέχεια όμως του έδωσαν έκτακτες εξουσίες (**dictātor**) για να αντιμετωπίσει τους Γαλάτες: πράγμα

που πέτυχε, με αποτέλε-
σμα να ανακληθεί από την
εξορία
diu (επίρρ.) για πολύ καιρό
exilium -ii (i) η εξορία⁽²⁾
Ardea -ae η Αρδέα, πόλη του
Λατίου
praeda -ae η λεία· **Vēientāna**
(επίθ.) **praeda** η λεία από
τους Βηίους
aequus -a -um ίσος, δίκαιος⁽³⁾
ius, iuris (ουδ.) το δίκαιο
aequo iure ακριβοδίκαια
divido, divisi, divīsum,
dividēre, 3 μοιράζω·
non aequo iure divīsam
(επιθ. μετοχή) που δεν είχε
μοιραστεί ακριβοδίκαια
dictātor -ōris δικτάτορας,
αρχιστράτηγος (εκλεγόταν
για έξι μήνες με έκτακτες
εξουσίες)
abeo, -ii(īvi), -itum, -īre, 4
(**ab+eo**) φεύγω
sequor, secūtus sum, sequi,
αποθ. 3 ακολουθώ⁽⁴⁾

interimo, -ēmi, -emptum,
-imēre, 3 (**inter + emo**)
εξολοθρεύω
quibus = eis
recipio, -cēpi, -ceptum,
-cipēre, 3* (**re + capio**)
παίρνω πίσω, επανακτώ
aurum -i χρυσάφι
appendo, -pendi, -pensum,
-pendēre, 3 (**ad + pendo**)
ζυγίζω
quod = id
illic (επίρρ.) εκεί
penso (θαμ.του **pendo**), 1
ζυγίζω· ο Σέρβιος παράγει
το **Pisaurum < penso +**
aurum
factum -i πράξη⁽⁵⁾
unde (επίρρ.) από όπου
rogo, 1 (+ αιτ. του προσ.)
παρακαλώ (κάποιον), ζητώ
revertor, reverti (reversus
sum), reverti, 3 = επιστρέ-
φω (το ρήμα είναι ημιαπο-
θετικό ή αποθετικό, ανάλο-
γα με τον παρακείμενο).

Ετυμολογικά: 1. κυρ. «αδιοκτησία σε ζώα»· **pecus -oris** = ζώα, κοπάδι· 2.
exulo 3. > **aequitas** 4. **con-sequor, socius, secundus** 5. < **facio**

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Απόλυτη αφαιρετική.** Όταν το υποκείμενο της μετοχής δεν έχει καμιά σχέση με το υποκείμενο ή το αντικείμενο του ρήματος, τότε η μετοχή και το υποκείμενό της τίθενται σε πτώση αφαιρετική, που ονομάζεται **απόλυτη αφαιρετική** (πρβ. την απόλυτη γενική της ελληνικής: *καταστάσης ἐκκλησίας ἐς ἀντιλογίαν ἦλθον*). Η μετοχή διατηρεί και στην περίπτωση αυτή την επιρρηματική της χρήση (χρονική, αιτιολογική κτλ.) π.χ. *Tarquinius Superbo regnante Pythagoras in Italiam vēnit* Ο Πυθαγόρας ήλθε στην Ιταλία ενώ βασιλευε ο Ταρκύνιος ο Υπερήφανος (*Tarquinius* = υποκ. της *μη.*, *Pythagoras* = υποκ. του ρημ.).

Rōmāni urbe captā (ενν. a Gallis) arcem tamen retinuerunt Οι Ρωμαίοι κράτησαν την ακρόπολη, αν και η πόλη είχε καταληφθεί από τους Γαλάτες.

Στα λατινικά η χρήση της απόλυτης μετοχής είναι πολύ πιο συχνή από ό,τι στα αρχ. ελληνικά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η λατινική **δε διαθέτει ενεργητική μετοχή για το παρελθόν**. Για να μεταφράσουμε π.χ. την αρχαιοελληνική πρόταση: *ταῦτ' εἰπὼν ἀπῆλθε*, πρέπει να μετατρέψουμε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική χρησιμοποιώντας τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου σε απόλυτη αφαιρετική: *His rebus dictis discessit* = αφού αυτά τα πράγματα είχαν ειπωθεί από αυτόν, αναχώρησε = αφού είπε αυτά τα πράγματα, αναχώρησε.

Εντελώς **ιδιόμορφη** είναι η απόλυτη αφαιρετική που αποτελείται από ένα «υποκείμενο» και ένα ουσιαστικό (που δηλώνει αξίωμα, ηλικία, επάγγελμα) ή ειδικό επίθετο:

Cicerōne puero hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν
παιδί

Cicerōne consule hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν
ύπατος

Cicerōne vivo hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν
ζωντανός

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να μετατραπούν οι προτάσεις που έχουν πλάγια γράμματα σε μετοχικές με απόλυτη αφαιρετική· να δηλωθεί το ποιητικό αίτιο όπου χρειάζεται. Π.χ.: *Galli urbem occupavērunt*; *Rōmāni discessērunt* = *Urbe occupātā a Gallis Rōmāni discessērunt*.
Galli pecuniam accepērunt; *Galli abiērunt* (*accipio* -cēpi, -ceptum, -cipēre, 3)
Galli legiōnes delevērunt; *Galli urbem Rōmam evertērunt*.
Camillus Gallos interēmit; *Camillus aurum recēpit*. (*interimo*, -ēmi, -emptum, -imēre, 3)
Antōnius Catilīnam vicit; *Rōma servata est*. (*vinco*, *vici*, *victum*, *vincēre*, 3)
Miles pedes animadvertit; *Miles Claudium extraxit* (*animadverto*, -verti, -versum, -vertēre, 3)
Hercules Cacum interfēcit; *Incolae Herculem honoravērunt* (*interficio*, -fēcī, -fectum, -ficēre, 3)
- II. Να μετατραπούν οι προτάσεις που έχουν πλάγια γράμματα, στην ιδιόμορφη απόλυτη αφαιρετική π.χ. *Brennus dux Gallōrum erat*. *Galli Rōmam evertērunt* = *Brenno duce Galli Rōmam evertērunt*.
Cicero et Antōnius consules erant. *Catilīna contra patriam coniuarāvit*.
Caesar imperātor erat. *Bellum Gallicum gestum est*.
Cato (-ōnis) vivus erat. *Bellum cum Perse gestum est*.
Juno (-ōnis) invīta erat. *Aenēas in Italiam navigāvit* (*invītus* αντίθετος, παρά τη θέληση)
Pater inscius erat. *Filius domo abiit* (*inscius* αυτός που δε γνωρίζει)
- III. Να χαρακτηριστούν από συντακτική άποψη όλες οι μετοχές του κειμένου (αιτιολογικές, χρονικές κτλ· βλ. το προηγούμενο μάθημα).
- IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Αφού έσυρε τα βόδια στη σπηλιά (αφ. απόλυτη), ο Κάκος κρύφτηκε (*me abdo*)
Αφού νίκησε τους Γαλάτες, ο Κάμιλλος ξαναγύρισε στην εξορία.

Απ' την πολλή τη χρήση χορτάριασε ο βωμός!

Augustus audītis Tarraconensibus qui dicēbant palmam in arā
eius esse enātam: «Appāret» inquit «quam saepe accendātis».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 77)

Όταν ο Αύγουστος άκουσε τους απεσταλμένους της Ταρραγόνας
να του λένε πως στο βωμό του είχε φυτρώσει ένας φοίνικας⁽¹⁾,
παρατήρησε δηκτικά: «Είναι φανερό πως κάνετε θυσίες
πολύ συχνά!»

1. Οι αρχαίοι θεωρούσαν κάτι τέτοιο ως θαυμαστό, θεόσταλτο σημάδι.

ΠΡΟΤΡΟΠΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Στο κείμενο που ακολουθεί ο Κικέρων απευθύνει ορισμένες προτροπές προς τους συμπατριώτες του. Οι προτροπές αυτές περιέχουν βασικά στοιχεία της ιδεολογίας του αλλά και στοιχεία της ιδεολογίας των συγχρόνων του, όπως: θρησκευτική ευλάβεια προς τους προγόνους, πατριωτισμός, καρτερικότητα και αντοχή στις δοκιμασίες, κοινωνική καταξίωση με τη μορφή της πολιτικής και στρατιωτικής «δόξας» (gloria).

Imitēmur* nostros Brutos, Camillos, Decios, Curios, Fabricios, Scipiōnes, innumerabiles alios qui hanc rem publicam stabilivērunt; quos equidem in deōrum immortalium coētu ac numero repōno. Amēmus* patriam, pareāmus* senatui, consulāmus* bonis; praesentes fructus neglegāmus*, posteritātis gloriae serviāmus*; id esse optimum putēmus*, quod est rectissimum; sperēmus* quae volumus, sed ferāmus* quod acciderit; arbitrēmur* denique corpus virōrum fortium magnorumque hominum esse mortāle, animi vero motus et virtūtis gloriam sempiternam esse.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Imitor, 1 (αποθ.) μιμούμαι

Brutus = **L. Iunius Brutus**

(βλ. το μάθ. IX)

Camillus = **M. Furius**

Camillus, (βλ. το μάθ. XXI)

Decius (Δέκιος) = **P. Decius**

Mus, που πρόσφερε τη ζωή

του και τη ζωή του γιου του

για τη σωτηρία της πατρίδας

του (340 π.Χ.)